

EESTI KONJUNKTUURIINSTITUUT

ESTONIAN INSTITUTE
OF ECONOMIC RESEARCH

Rävala 6 19080 Tallinn tel 668 1242 faks 668 1240 e-post eki@ki.ee

**Illegaalsete tubakatoodete
tarbimine ja kaubandus Eestis 2009
(elanike hinnangute alusel)**

Tallinn
Aprill 2010

Aruande koostajad: Lia Lepane ja Piret Hein

Töögrupp: M. Reiman, I. Niklus, V. Savina, S. Randrüt, P. Jõekalda

Eesti Konjunktuuriinstituut

Rävala 6 19080 Tallinn

tel 668 1242

e-mail: eki@ki.ee

<http://www.ki.ee>

Copyright © Eesti Konjunktuuriinstituut

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Eesti elanike suitsetamisharjumused	4
1.1. Suitsetamise levik täiskasvanud elanike hulgas	4
1.2. Legaalsete sigarettide eelistamise põhjused	6
1.3. Sigarettide hankimine välismaalt	9
2. Elanike eksperthinnangud sigarettide illegaalse müügi kohta	11
2.1. Illegaalsete sigarettide müügi aspektid	11
2.2. Illegaalsete sigarettidega kauplemise piiramise meetmed	13
3. Illegaalsete sigarettide isiklik tarbimine	15
3.1. Illegaalsete sigarettide kättesaadavus	15
3.2. Illegaalsete sigarettide tarbimine	16
4. Illegaalsete sigarettide osakaal sigarettiturul	22
Kokkuvõte	24
Lisad	
Lisa 1. Küsitlustulemuste protsentjaotused	25
Lisa 2. Küsitlustulemuste protsentjaotused sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes	29
Lisa 3. Küsitletud kogumi iseloomustus	39

SISSEJUHATUS

Eesti Konjunktuuriinstituut (EKI) on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi tellimisel alates 1998. aastast viinud läbi tubakaturu uuringuid, milles on analüüsitud sigarettide illegaalse kauplemise probleeme ja illegaalsete sigarettide osakaalu sigaretiturul. Illegaalsete sigarettide all mõistetakse käesolevas töös sigarette, mille ostmisel ollakse teadlikud, et neilt pole makstud riigimakse, st hind on seetõttu odavam, ning samuti sigarette, mis toodi välismaalt mitte isiklikuks tarbeks ja mille eest maksti raha.

Käesolevas töös on sarnaselt varasemate aastatega analüüsitud sigarettide tarbimist, kuna Eestis tarbitakse tubakatoodetest peamiselt sigarette. Muude tubakatoodete (nt sigarid, sigarillod, suitsetamis- ja närimistubakas) osakaal on ekspertide sõnul tarbimises väga väike. Töö eesmärgiks oli selgitada välja illegaalsete sigarettide osakaal sigarettide turul ning illegaalse kaubanduse poolt riigile tekitatud eeldatav maksutulukaotus. 2009. aasta turuanalüüsi aluseks on täiskasvanud elanikkonna küsitluse tulemused, eksperthinnangud, Rahandusministeeriumi andmed ja Statistikaameti väliskaubanduse statistika. Euroopa Liidu liikmena on Eesti kohustatud järgima ühtset tubakaaktsiisi poliitikat. Sellega seoses tõusid 1.01.2010 sigarettide, suitsetamistubaka, sigarite ja sigarillode tubakaaktsiisi määrad. Aktsiisitõusu tõttu võis 2009. aastal eeldada hinnalt odavamate illegaalsete sigarettide tarbimise tõusu ja ette varumist ehk illegaalse kaubanduse kasvu ja legaalse turu langust. Uuringus selgitatakse muuhulgas, kas ja kui suures ulatuses need muutused turul aset leidsid.

Töö koosneb neljast peatükist:

1. ülevaade suitsetamise levikust täiskasvanud Eesti elanike hulgas, legaalsete sigarettide eelistamisest ja sigarettide hankimisest välismaalt;
2. küsitletute arvamused ja hinnangud sigarettide illegaalse müügi ja kauplemise kohta;
3. illegaalsete sigarettide suitsetajate isiklikud kokkupuuted salasigarettidega, nende kättesaadavus ja tarbimine;
4. illegaalsete sigarettide osakaalust sigaretiturul ja hinnang riigi maksutulukaotusele.

Töö põhineb uuringul, mille tulemused kajastavad illegaalsete sigarettide tarbimist ja turuolukorda 2009. aastal ning muutusi perioodil 1998-2009. Küsitlusuuring viidi läbi 2009. aasta novembris EKI tarbijate paneeli liikmete hulgas. Kirjalikule küsitlusele vastas 1320 Eesti elanikku vanuses 18-74 aastat. Representatiivsuse tagamiseks kaaluti andmestik vanuse, soo, rahvuse ja regiooni järgi, millega viidi valim vastavusse Eesti elanikkonna mudeliga. Küsitlustulemuste üldjaotused on toodud lisas 1 ning sotsiaal-demograafiliste gruppide lõikes valikuliselt lisas 2. Küsitletud kogumi iseloomustus on esitatud lisas 3.

KOKKUVÕTE

Eestis suitsetas 2009. aastal 25% täiskasvanud elanikest. Suitsetajate üldine osakaal vähenes võrreldes 2008. aastaga 3%-punkti võrra. 2009. aastal ei tõusnud sigarettide aktsiisimäär, kuid legaalse sigarettide keskmine hind tõusis 31,9 kroonini (2008. aastal 28,9 kr). 2009. aasta jooksul suitsetanutest 52% suitsetas sama palju, 44% vähendas või loobus suitsetamisest ja 4% suitsetas rohkem või hakkas suitsetama. Rahaliste kulutuste piiramine pani mitmeid suitsetajaid suitsetamisest loobuma või seda vähendama, sest suitsetamine muutus liiga kalliks – seda märkis 54% suitsetamist vähendanud või sellest loobunud elanikest.

Illegaalseid sigarette ostis 2009. aastal 38% suitsetajatest (2008. aastal 32%). Teadlikult ostis illegaalseid sigarette 34% suitsetajatest ja 4% suitsetajatest ostis illegaalseid sigarette enda teadmata. Need suitsetajad ostsid enda teada vaid legaalseid sigarette, kuid ühtlasi palusid kellelgi välismaalt sigarette tuua või ostsid teiste poolt välismaalt toodud ja müügiks pakutud sigarette. Oluliselt kasvas teadlikult illegaalseid sigarette ostvate suitsetajate osakaal – 2009. aastal 34% (2008. aastal 26%).

Kauplemine illegaalsete sigarettidega oli sarnaselt varasematele aastatele enim levinud Kirde-Eestis. Illegaalsete sigarettide ostjaid oli rohkem Kirde-Eesti elanike, mitte-eestlaste ja madalama haridusega suitsetajate hulgas. Illegaalseid sigarette osteti peamiselt nende odavama hinna tõttu võrreldes legaalse sigarettidega. Odavamat hinda pidas väga oluliseks 90% ja mõnevõrra oluliseks 9% illegaalsete sigarettide ostjatest. 2009. aastal tõusis nii legaalse kui illegaalse sigarettide hind, hinnaerinevus oli kahekordne. Keskmine legaalse sigarettide hind oli 31,9 krooni, illegaalse sigarettide hind 16,2 krooni. Peamiselt osteti salasigarette käest kätte tänavatel (52% illegaalse sigarettide ostjatest), müüjate kodudes (29%) ja turgudel (17%). Ostu-müügi protsess on muutunud varjatumaks, müük toimub üha enam läbi otsekontaktide.

Sigaretide illegaalse kaubanduse osakaal 2009. aastal tõusis võrreldes 2006-2008. aastatega. Illegaalse sigarettide osakaal siseturumahust oli EKI hinnangul 25-30%. Koguseliselt jäi salasigaretide müük eelmise aastaga võrreldes samale tasemele – müüdi 0,60-0,78 miljardit sigaretti. Illegaalse sigarettide hinna kasvu tõttu suurenes aga illegaalse sigarettide müük rahalises väärtuses 488-627 miljoni kroonini. Illegaalse kaubanduse tõttu jäi riigil 2009. aastal hinnanguliselt saamata ca 807 miljonit krooni aktsiisi- ja käibemaksutulul.

Elanikud on jätkuvalt arvamusel, et illegaalse sigarettidega kauplemise vastu tuleks midagi ette võtta. Tõhusaimateks meetmeteks peeti suitsetamisest loobumise propageerimist ja tervise-programmide läbiviimist (54% vastanutest), piirikontrolli tugevdamist (42%), karistuste suurendamist vahendajatele ja müüjatele (35%) ning politseikontrolli suurendamist (27%). Salasigaretide kättesaadavust aitab piirata 1.07.09 kehtima hakanud nõue, mille kohaselt võivad reisijad väljapoolt EL territooriumi aktsiisivabalt Eestisse kaasa tuua 200 sigareti asemel vaid 40 sigaretti.